

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI

CONSORTIUL: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Cu titlu de manuscris

CZU: 821.135.1(478).09(043)

CHISCOP LIVIU

CONSONANȚA INDELEBILĂ FOND-FORMĂ
ÎN CREAȚIA POETICĂ A LUI NICOLAE DABIJA

622.01 – LITERATURĂ ROMÂNĂ

Rezumatul tezei de doctor în filologie

CHIȘINĂU - 2023

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova

Conducător științific:

FONARI Victoria – doctor în filologie, conferențiar universitar

Componența Comisiei de doctorat:

Președinte - CIMPOI Mihai – dr. hab. în filologie, acad., prof. univ.

Conducător de doctorat - FONARI Victoria – dr. în filologie, conf. univ.

Referent 1 - CAZACU-ȚIGAIE Adriana – dr. în filologie, conf.univ.

Referent 2 - CODREANU Theodor – dr. în filologie, acad., prof.

Referent 3 - SPIRIDON Vasile – dr. hab. în filologie, prof.univ.

Susținerea va avea loc în data de 14.11.2023 la ora 14:00

în ședința publică a Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste a Universității de Stat din Moldova, locația sala „Eugen Coșeriu” – auditoriul 434, blocul 3, Universitatea de Stat din Moldova (str. Mihail Kogalniceanu 65).

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC(www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la data de 07.10.2023.

Conducător științific:

FONARI Victoria – dr. în filologie, conf. univ. ....

Autor:

CHISCOP Liviu .....

Secretar științific al Comisiei de doctorat:

DEMENTIEVA Diana, doctor în filologie .....

© CHISCOP LIVIU – 2023

CUPRINS

1. REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
2. CONȚINUTUL TEZEI (SINTEZA CAPITOLELOR).....	8
3. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	23
4. BIBLIOGRAFIE.....	26
5. LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI.....	28
6. ADNOTARE (în română, rusă, engleză)	32

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Tema unei lucrări din domeniul științei literaturii (teorie, critică și istorie literară), cum este cea de față, este importantă (și actuală) exact în măsura în care scriitorul a cărui operă formează obiectul cercetării respective este important pentru literatura căreia îi aparține. Rezultă, pe cale de consecință, că actualitatea și importanța temei propuse - anume *Consonanța indelebilă fond-formă în creația poetică a lui Nicolae Dabija*, - derivă, înainte de toate, din însăși personalitatea proeminentă a regretatului Nicolae Dabija, veritabil „uomo universale”, în accepția renescentistă a termenului. Poet, romancier, nuvelist, publicist, eseist, critic și istoric literar, antologator, manager cultural, orator de talent și polemist de temut, pictor și om politic etc., Nicolae Dabija a fost nu doar „cea mai complexă personalitate culturală din Basarabia [29, p. 8] – conform aprecierii formulate cândva de nu mai puțin regretatul Grigore Vieru, mai marele său prieten și comiliton pe baricadele luptei pentru renașterea națională –, ci și o proeminentă personalitate a neamului românesc.

Autor al unei opere pe cât de vaste tot pe atât de valoroase, Nicolae Dabija a fost o personalitate proteică și polivalentă, una dintre cele mai de seamă ale culturii române, ceea ce face ca orice scriere consacrată biografiei și creației sale să devină *ipso facto*, pe cât de importantă, tot pe atât de actuală. Fiindcă este iarăși un adevăr axiomatic acelea conform căruia despre un mare scriitor, ori despre o operă de valoare, niciodată nu poate să se spună că e de ajuns cât s-a scris. Acesta este și cazul tezei noastre, care își propune să comenteze creația poetică a lui Nicolae Dabija din punctul de vedere al relației dintre fond și formă. Dar, fiindcă – așa cum am mai spus – aspectele aparținând fondului (teme și motive, idei și sentimente, filiații și afinități, specii utilizate etc.) nu pot fi tratate distinct de cele ținând de formă (structuri compoziționale, procedee artistice și figuri de stil, elemente de prozodie etc.) am decis să trecem opera poetică a lui Nicolae Dabija printr-o sită estetică alcătuită din două grile: una destinată temelor fundamentale, iar cealaltă cercetării particularităților stilistice. În cadrul fiecăreia dintre cele două componente, am adus în discuție numeroase piese aparținând operei poetice a lui Nicolae Dabija, ilustrându-ne aserțiunile cu exemple de versuri și evidențiind – ori de câte ori a fost necesar – modalitatea prin care unul sau altul dintre elementele fondului sau ale formei contribuie la realizarea acelei consubstanțialități ideatico-stilistice, atât de caracteristice liricii dabijiene.

O atare modalitate de investigare a creației poetice a lui Nicolae Dabija, întemeiată exclusiv pe argumente și considerente de ordin estetic – menite să ateste existența unei consonanțe indelebile a fondului cu forma –, e de natură să faciliteze, credem, stabilirea, cu maximă obiectivitate, a staturii axiologice reale a poetului. Pe de altă parte, grație caracterului ei de noutate

și originalitate în contextul exegezei dabijiene, o atare abordare confirmă, încă odată, nu doar importanța și actualitatea temei în sine, ci și importanța și actualitatea tezei aflate în discuție. Cert este că despre o temă circumscrisă personalității sau operei unui mare scriitor nu se poate afirma, în nicio împrejurare, că n-ar fi importantă sau actuală.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării consistă în faptul că este cea dintâi cercetare care își propune să stabilească statura axiologică reală a lui Nicolae Dabija ca poet, pe baza evidențierii existenței, în creația sa poetică, a unei consonanțe indelebile a fondului cu forma.

Caracter de noutate are și faptul că analiza creației poetice a lui Nicolae Dabija este fundamentată teoretic pe opiniile la temă (*conținut și formă în opera literară*) ale unor esteticieni, teoreticieni ai literaturii ori filosofi ai limbajului, între care la loc de frunte se află corifeii Școlii formale ruse, cei dintâi care au aplicat achizițiile lingvisticii la analiza poeziei, punând bazele stilisticii și, mai apoi, pe cele ale metodei structuraliste de investigare a textului literar.

Caracter de noutate și originalitate au, de asemenea, redefinirea ori reinterpretarea unor noțiuni și concepte precum cele de stil, stil individual și stil colectiv, limbaj standard, stilul individual ca abatere de la limbajul standard, rolul asocierilor imprevizibile a termenilor în context, dar mai ales comentariul aplicat al unui important număr de capodopere ale liricii dabijiene.

Caracter de noutate și originalitate are, credem, și faptul că este cea dintâi scriere care stabilește existența a două etape distincte în evoluția, ca poet, a lui Nicolae Dabija. De asemenea, este cea dintâi cercetare în care sunt identificate și comentate principalele teme (și motive subiacente acestora) ale creației poetice dabijiene.

Scopul lucrării. A aborda creația poetică a unui autor din unghiul relației dintre fond și formă înseamnă, de fapt, a realiza o investigație integrală a acesteia, știut fiind că orice operă literară reprezintă o unitate indisolubilă între formă și conținut. Acesta este și cazul lucrării de față, care – intitulată *Consonanța indelebilă fond-formă în creația poetică a lui Nicolae Dabija* – ar putea să pară, la prima vedere, consacrată unei problematice înguste, limitative. În realitate, prezenta cercetare are ca scop radiografierea integrală a creației poetice dabijiene, întrucât cele două componente, specificate în titlu, nu pot fi analizate separat decât doar din considerente metodologice ori din rațiuni didactice.

Obiectivele cercetării.

1. Argumentarea existenței unei consonanțe indelebile a fondului cu forma în creația poetică a lui Nicolae Dabija – capabilă să justifice plasarea acesteia nu doar în topul generației șaptezeciste, ci chiar în cel al poeziei române contemporane.

2. Abordarea critică a unor aspecte teoretice privind concomitența fond-formă în opera literară, precum și efectuarea unor delimitări conceptuale și precizări terminologice;

3. Evidențierea rolului și locului de prim rang al ideilor formaliştilor ruși, cei dintâi care au translat lingvistica spre literatură, punând bazele poezicii moderne, stilisticii literare și doctrinei structuraliste;

4. Relatarea modului în care au fost receptate volumele de versuri ale lui Nicolae Dabija în critica și istoria literară din cele două state românești;

5. Clasificarea creațiilor poetice dabijiene în patru teme fundamentale, după cum urmează: condiția poetului și a poeziei; poezia sentimentului patriotic; poezia sentimentului religios; poezia sentimentului erotic;

6. Comentarea/ analiza literară a celor mai reprezentative creații din cadrul fiecăreia dintre cele patru teme fundamentale, pentru a evidenția consonanța indelebilă între conținut și formă în cazul tuturor acestora;

7. Relevarea concomitenței fond-formă în lirica lui Nicolae Dabija prin analiza unor aspecte din sfera stilisticii literare.

Ipoteza de cercetare. Ipoteza de cercetare avută în vedere în cazul lucrării de față este aceea că Nicolae Dabija a fost unul dintre scriitorii de seamă ai literaturii române contemporane, care a contribuit decisiv la înnoirea poeziei basarabene din deceniul șapte al veacului trecut (fiind decretat chiar lider al respectivei generații), prin reabilitarea esteticului și reluarea firului întrerupt cu lirismul eminescian și poetica modernismului interbelic. Statura sa axiologică reală, ca poet, poate fi stabilită, înainte de toate, prin existența, atât de vizibilă, a consonanței indelebile a fondului cu forma, caracteristice doar operelor literare autentice, esteticește valabile. Știut fiind însă că valoarea unui scriitor nu poate fi probată decât cu argumente estetice, vom încerca să validăm ipoteza mai sus menționată prin investigarea creației poetice a lui Nicolae Dabija atât din perspectiva conținutului (teme și motive, idei și sentimente etc.), cât și al formei (structuri compoziționale, forme prozodice, procedee artistice și figuri de stil etc.).

Sinteza metodologiei de cercetare. Referitor la *metodele de cercetare* pe care le vom utiliza în cadrul temei noastre, trebuie să menționăm mai întâi *metoda documentării* (documentarea teoretică), care presupune depistarea, consultarea și clasificarea surselor de informare necesare alcătuirii lucrării. Rezultatul acestor operații se concretizează într-o *bibliografie* absolut indispensabilă oricărei lucrări de cercetare.

În ceea ce privește creația atât de complexă și de vastă a lui Nicolae Dabija, aceasta nu poate fi interpretată cum se cuvine în absența unei cercetări bibliografice întreprinse cu competență, cu profesionalism. În cazul tezei noastre, *Bibliografia* conține autorii și titlurile

scrierilor care au fost utilizate sau, mai bine zis, din care am citat în cuprinsul lucrării. Întrucât am considerat că e necesar să fie consemnată, în teză, și bogata activitate scriitoricească a lui Nicolae Dabija, am destinat *Anexa 1* unei liste bibliografice cuprinzând scrierile sale antume publicate în volum.

În măsura în care teza noastră reprezintă o lucrare științifică din sfera științei literaturii (teorie, critică și istorie literară), se poate considera că am utilizat aici, drept *metodă de cercetare*, inclusiv *critica pozitivistă*, evitând însă neglijarea individualității estetice a operelor analizate, precum și exacerbarea unor factori exteriori liricii dabijiene, cum ar fi cei aparținând contextului biografic, istoric ori social-politic.

Cu mult mai importantă a fost, pentru noi, *metoda structuralistă*, reclamată de însăși tema tezei care presupunea utilizarea unor termeni introduși, în știința literaturii, de doctrina structuralistă, precum semnificat-semnificant, sens-semnificație, conotativ-denotativ, sincronic-diacronic. Concepției sistemice structuraliste aparțin, de asemenea, o serie de modalități de abordare a liricii dabijiene pe care le-am adoptat în cercetarea întreprinsă, cum ar fi preocuparea pentru structura operei literare, limbajul formal utilizat, prioritatea acordată textului și procedeele poetice folosite în text etc.

Întrucât ipoteza de lucru a tezei noastre o reprezintă existența unei consonanțe depline, indestructibile între *fond* (*semnificat* sau conținut de idei) și *formă* (*semnificant* sau expresie/realizare artistică), lucrarea rezultată va fi, de fapt, o *sinteză*. Ea va avea aspectul unei sinteze și datorită faptului că va interpreta și comenta o serie întreagă de poezii ale lui Nicolae Dabija pentru a releva existența unei îmbinări armonioase între conținut și formă în cazul liricii dabijiene. Așa după cum critica nu poate fi separată de istoria literară, sau forma nu poate exista în absența unui conținut, tot la fel sinteza nu poate exista fără analiză. Așa încât *analiza* constituie, la rândul său, o altă metodă de cercetare.

Am lăsat la urmă, nu întâmplător – *hermeneutica*, deoarece aceasta constituie, fără îndoială, cea mai importantă *metodă de cercetare* în sfera disciplinelor umanistice, inclusiv, firește, în domeniul *științei literaturii* (critică și istorie literară). Alături de metodele expuse anterior – precum documentarea, euristica, analiza, sinteza, statistica, studiul de caz ș.a. – *hermeneutica* este o metodă incontornabilă de cercetare în exegezele literare, deoarece obiectul acesteia nu este altul decât descifrarea/explicarea/interpretarea textelor de orice fel, cu deosebire al celor beletristice.

În sfârșit, am utilizat, de asemenea, în procesul de redactare al tezei atât *metoda biografică* (atunci când am evocat unele momente din viața și activitatea lui Nicolae Dabija), cât și *metoda statistică*, pentru a stabili ponderea unor creații cu tematică identitară sau erotică în ansamblul operei sale poetice.

- **Cuvinte-cheie:** literatură, operă literară, artă a cuvântului, estetică, stil, stilistică, artă poetică, conținut, formă, consonanță, concomitență, semnificat, semnificant, limbaj artistic, cititor, lingvistică, formalismul rus, insolitare, literaritate, eu empiric, eu poetic, metodă, temă, motiv, prozodie, figuri de stil, hermeneutică, receptare critică, exegeză.

CONȚINUTUL TEZEI

(SINTEZA CAPITOLELOR)

Ne-am propus, în lucrarea noastră de doctorat, să investigăm opera poetică a lui Nicolae Dabija atât din punct de vedere al *fondului* (conținutului de idei și sentimente exprimate, teme și motive, mesaje transmise etc.), cât și sub raport *formal* (curente și școli literare, specii utilizate, stiluri abordate, prozodie, imaginar poetic etc.), altfel spus – în terminologia semiotică – din perspectiva relației *semnificat* (conținut) – *semnificant* (formă/ realizare artistică). Rezultă de aici că obiectul lucrării noastre a fost acela de a argumenta persuasiv – prin ilustrarea aserțiunilor cu exemple din creația poetului – valabilitatea ipotezei de lucru, anume aceea că, în cazul liricii lui Nicolae Dabija, există o unitate deplină, indeniabilă, între fond și formă, o armonioasă relație semnificat – semnificant, specifică doar operelor de autentică și elevată valoare artistică. Toate acestea reclamau, între altele, prezența unui capitol cu conținut teoretic, în care – în chip prolegomenic – să fie efectuate o serie de delimitări conceptuale și precizări terminologice pe tema raportului conținut-formă în opera literară. Totodată, era necesară o trecere în revistă a principalelor opinii exprimate, pe această temă, în critica și istoria literară, în lingvistică și stilistică nu doar în spațiul spiritual românesc, ci și pe alte meridiane.

Iată de ce, **capitolul I** – intitulat **Conținut și formă în opera literară** - își propune să realizeze un *review* al literaturii de specialitate vizavi de tema de cercetare preconizată, ceea ce îi conferă statutul unui veritabil *status quaestionis*, i.e. al unei radiografii a stadiului actual al cunoașterii în domeniul vizat. Acest lucru reclama nu doar cunoașterea principalelor idei, puncte de vedere, doctrine ori curente de opinie din domeniile lingvisticii, teoriei și criticii literare etc., ci și o acribioasă analiză a acestora. Este ceea ce am încercat să întreprindem în cuprinsul acestui prim capitol al tezei, pe care l-am structurat în patru subcapitole, în funcție de principalele aspecte menite a facilita înțelegerea problematicii propuse. Întrucât cercetarea de față, vizând creația unui poet, se circumscrie domeniului pe care îl reprezintă literatura, am considerat ca – într-un prim subcapitol – să ne referim la *conceptul de literatură*, evidențiind caracterul dual al acestuia, desemnând atât o artă (artă a cuvântului), cât și o *știință a literaturii*, cu cele trei ramuri ale sale:

teorie, critică și istorie literară. Fără a intra în amănunte – pentru a nu relua argumentația din cuprinsul tezei – vom preciza doar că am acordat aici importanța cuvenită distincției din cadrul perechii de termeni *literalitate* și *literaritate*, desemnând sensurile limbajului. Tot aici a fost adusă în discuție încă o noțiune importantă dezvoltată de formaliiști ruși și anume aceea de *insolitare* (sau *ostranenie*), care face ca forma să fie mai complicată, sporind dificultatea și durata percepției. În cel de-al doilea subcapitol – intitulat *Concomitența fond-formă în opera literară* – ne-am ocupat, în primul rând, de raportul care se poate stabili între forma operei literare și *canonul estetic*. Pe lângă aspectele referitoare la canonul estetic, centrat pe valoarea artistică a operelor literare, importantă pentru relația conținut-formă este și specificitatea operelor lirice. În sfârșit, în privința *canonului modern de poeticitate*, trebuie precizat că acesta se impune în literatură cam de pe la finele veacului al XIX-lea, când numeroși exponenți ai poeziei moderne au demonstrat că, în creația lirică, este vorba de perceperea realității sub alte raporturi decât cele obișnuite, de o altă logică, cerând, în chip firesc, și alte modalități de expresie. Se ajunge astfel la crearea unei teorii a *expresivității limbajului poetic*, exemplificată în veacul trecut prin distincțiile aduse de numeroși poeți, dar și de unii lingviști, critici și istorici literari, esteticieni ori teoreticieni ai limbajului. Cert este că, în poezia modernă de la confluența secolelor XIX și XX, se produce o importantă schimbare de paradigmă odată cu apariția liricii simboliste.

În subcapitolul al treilea – intitulat *Formalismul. Esența lirismului în viziunea formaliiștilor ruși* – ne-am ocupat de metoda formală care, transformată în metodă estetică, înseamnă concentrarea asupra valorilor stilistice, în detrimentul relevării sentimentelor autorului și atitudinii acestuia în raport cu realitatea. Ne-am referit aici, mai întâi, în chip firesc, la *Școala formală rusă*, cea dintâi care a aplicat metodologia lingvisticii la studiul literaturii. Toate formele ulterioare ale poeziei și naratologiei sunt profund îndatorate formaliiștilor ruși, care considerau că sarcina criticii și istoriei literare era aceea de a cerceta stilul unui scriitor ca o totalitate sau un sistem lingvistic. Pentru ei, forma era prin definiție insolită, opera literară fiind doar o modalitate de *insolitare* a realității, iar a studia literatura însemna a determina *literaritatea* textelor avute în vedere, adică a identifica toate procedeele artistice care constituie aceste texte. În sfârșit, tot aici, într-un alt subcapitol, ne-am referit la arhitectura operei literare, la construcția și structura acesteia, fiindcă – deși formaliiști ruși au fost în primul rând poeticieni și teoreticieni ai literaturii – ei au avut o contribuție considerabilă la întemeierea stilisticii ca disciplină de sine stătătoare, iar mai apoi la apariția și dezvoltarea doctrinei structuraliste.

În același subcapitol am trecut în revistă apoi obiecțiile formulate de Mihai Bahtin vizavi de unele dintre alegațiile avansate de corifeii Școlii formale ruse. Ne-am ocupat apoi de modul în care Roman Jakobson definește conceptul de *poeticitate*, despre care consideră că ar fi o

componentă formală a operei lirice, care – alături de alte componente – definește, de fapt, însăși poezia. Tot aici, ne-am referit apoi la *limbajul poetic*, în ipostaza acestuia de limbaj metaforic, de tropi și de figuri de stil, dar și de elemente de prozodie, de muzicalitate și de incontestabilul har divin. Concluzia a fost aceea că, alături de conținut, forma versificată sporește caracterul emoțional al vorbirii, ceea ce face ca poezia să influențeze mai puternic cititorul.

În sfârșit, cel de al patrulea subcapitol – intitulat *Arhitectura operei literare. Compoziție și structură. Structuralism și poststructuralism* – a fost consacrat aspectelor referitoare la tectonica textului poetic. Ideea aceasta de arhitectură a operei literare, de structură și compoziție, de tectonică a textului poetic etc. s-a conturat în cadrul disputelor care au avut loc, în veacurile din urmă, între „conținutiști” și „formaliști”. În ceea ce privește termenul de *structură*, acesta a fost folosit mai frecvent de reprezentanții Cercului lingvistic de la Praga, care îl vor impune în locul celui de formă, sau în locul celui de sistem. Abia din acest moment se poate vorbi de apariția *structuralismului*. De aici înainte, se va prefera o viziune estetică totalizantă asupra operei literare. Cu toate că structura operei literare este diferită de la un gen la altul, totuși există câteva elemente comune, cum ar fi tema, ideea, motivul, leitmotivul etc. În literatura universală circulă teme majore, coincidente problemelor fundamentale ale omului și societății, precum iubirea, dragostea de patrie, natura, moartea, religiozitatea și altele. În creația poetică a lui Nicolae Dabija, de pildă, există numeroase astfel de motive subsumate însă unor teme fundamentale. Om al timpului său, cu o conștiință estetică modernă, Nicolae Dabija a fost la curent cu ideile de ultimă oră din domeniile teoriei și criticii literare, cum ar fi, între altele, orientarea către cititor, considerată a fi specifică postmodernismului.

Așadar, în acest prim capitol cu caracter teoretic, ne-am străduit ca – în urma unei documentări laborioase – să definim conceptele fundamentale cu care, ulterior, am operat în cadrul celorlalte capitole ale tezei. Ori de câte ori a fost necesar, au fost formulate aprecieri critice asupra unor lucrări de lingvistică, de stilistică, de estetică generală ori teorie literară, aparținând unor poeți, esteticieni, lingviști ori filosofi ai limbajului etc.

Capitolele 2-6 reprezintă capitolele de bază ale lucrării, reflectând partea de contribuție personală, realizată prin prezentarea și elaborarea problematicii formulate în tema și ipoteza de lucru a tezei.

Capitolul 2 – intitulat *Etapile evoluției lirice. Dialectica receptării* – urmărește, diacronic, evoluția lui Nicolae Dabija ca poet, începând de la debutul absolut, din 1965, până la *Reparatorul de vise*, din 2016, care a reprezentat ultima antologie din versurile autorului. Un loc aparte a fost acordat semnificației deosebite a debutului său editorial, din 1975, – cu volumul *Ochiul al treilea*

–, care a reprezentat o piatră de hotar nu doar pentru propriul traseu existențial, ci și pentru întreaga poezie basarabeană a vremii.

Spuneam – în preambulul capitolului 2 – că și acesta ar putea fi plasat, ca și precedentul, sub genericul *status quaestiones*, fiindcă își propune, între altele, să stabilească stadiul actual al cunoașterii în domeniul temei alese din perspectiva opiniilor exprimate de critici și istorici literari, de pe ambele maluri de Prut, cu privire la personalitatea și creația poetică ale lui Nicolae Dabija. Este ceea ce ne propusesem, de fapt, prin obiectivul nr. 5 din *Introducere*. Prin toate cele trei subcapitole – *Nașterea poeziei* (unde ne-am referit la debutul absolut și la debutul editorial al poetului), *Volumele de versuri și receptarea lor critică și Exegeți și exegeze* – am încercat să realizăm ceea ce se cheamă un breviar al receptării, o *critică a criticii*, fiindcă am cercetat și comentat o serie de articole și studii, cronici, recenzii, prefețe și postfețe apărute, în diverse volume sau periodice literare, din 1965 până azi.

Caracter de noutate absolută are – în contextul acestui capitol – identificarea celor două etape distincte în evoluția liricii dabijiene, fiecare dintre ele cu durata unui sfert de veac, corespunzând statutului politic diferit al Basarabiei din perioada Moldovei sovietizate (până în 1991) și, respectiv, al Moldovei suverane (de după 1991). Într-un subcapitol distinct ne-am ocupat aici de modul cum au fost receptate volumele de versuri ale lui Nicolae Dabija de către criticii literari din Republica Moldova și România.

Următoarele patru capitole – începând cu al treilea și sfârșind cu al șaselea – sunt destinate investigării critice a operei poetice a lui Nicolae Dabija, evidențiindu-se valențele estetice ale acesteia, precum și consubstanțialitatea conținutului ideatic cu forma artistică. Fiecare dintre cele patru capitole este consacrat câte uneia dintre principalele categorii tematice ale liricii dabijiene.

Capitolul 3 - intitulat *Poetica lui Nicolae Dabija* – în subcapitolul *Condiția poetului și a poeziei*. „*Arte poetice*” – își propune să identifice și să comenteze acele creații lirice care exprimă conștiința individuală a autorului asupra problemelor de creație cu referire la statutul poetului și al poeziei.

Am considerat necesar să rezervăm un subcapitol special poemului titular al volumului de debut – *Ochiul al treilea*, poem care este, fără îndoială, o *artă poetică* cu o simbolistică aparte. Fiindcă acest ochi, mereu treaz, face ca eroul liric al lui Nicolae Dabija să vadă, să audă și să simtă lucruri dintre cele mai neobișnuite, pe care le sugerează prin modalități de expresie ce sparg tiparele tradiționale.

După 1989, lirica dabijiană se angajează discret pe o direcție militantă, lucru vădit și în conținutul unor poeme din categoria *artelor poetice*, a căror analiză formează obiectul subcapitolului *Militantismul artelor poetice*.

Caracterul modern al liricii dabijiene este confirmat și prin faptul că autorul rezervă, în poeziile sale, un loc distinct cititorului, căruia i se adresează frecvent, uneori povățuindu-l, alteori acordându-i calitatea de martor, ori chiar de comiliton. Ne-am referit la poemele din această categorie în subcapitolul *Cititorul – ca instanță a comunicării*.

Termenul *poetică* este și el – cum bine se știe – plurivalent ca semnificație. Într-o primă accepție, el poate desemna inclusiv totalitatea „artelor poetice” ale unui autor, adică acele creații referitoare la condiția poetului și a poeziei. (De pildă, Alexandru Burlacu a semnat, în *Philologia*, un articol pe această temă intitulat chiar *Poetica lui Nicolae Dabija*). Dar prin *poetică* – în înțelesul consfințit prin scrierile formaliştilor ruși – se poate înțelege și totalitatea procedeelelor folosite în creațiile literare, care țin de compoziția/ arhitectura/ construcția operelor literare, cu deosebire a celor în versuri. Tomașevski, de pildă, în *Poetica sa* din 1928, disociază între *poetica istorică* și *poetica generală*, care studiază funcția stilistică a procedeelelor. Întemeindu-ne pe această din urmă accepție a poeziei, am inclus aici subcapitolul *Configurații ale registrului stilistic*, în care ne-am ocupat, prioritar, de tectonica structurilor prozodice întâlnite în lirica dabijiană.

Prezența acestui subcapitol în economia tezei noastre era reclamată de însăși tema acesteia, care vizează consubstanțialitatea fondului cu forma în creația poetică a lui Nicolae Dabija. În nelipsita secvență introductivă, cu caracter teoretic, ne-am ocupat, între altele, de definirea corectă a *limbii literare* și mai ales a *limbajului standard*.

Astfel, am definit, mai întâi, noțiunea de *stil* ca fiind un ansamblu de particularități, prin care comunicarea interumană capătă caracter distinctiv. Aceste particularități sunt determinate fie de factori obiectivi, socio-culturali, fie de factori subiectivi, care depind de capacitatea de exprimare a fiecărui individ, în raport cu însușirile care-l definesc și prin care se exprimă ca ins (structură psihică, nivel cultural, profesie, experiență de viață, obișnuințe și deprinderi). De aici derivă conceptul de *stil individual*, ca ansamblu de particularități ce deosebesc modul de exprimare al unui vorbitor față de un altul, indiferent de variantele funcționale ale limbii în care acesta se înscrie.

Cercetarea stilului constituie obiectul *stilisticii*, care este, în egală măsură, nu doar o ramură a esteticii literare, ci și a lingvisticii. În lingvistică, însă, *stilul* e denumit, cel mai adesea ca fiind o abatere de la normă, de la „un grad zero al scriiturii” – ambele noțiuni fiind greu de definit.

Referitor la conceptul de abatere, Eugeniu Coșeriu – în studiul *Despre esența limbajului poetic* – spunea următoarele: „Abatere” este un concept relațional. Cine operează cu el trebuie să poată indica și domeniul său de aplicabilitate, trebuie să poată spune de la ce anume ne abatem. Dacă însă toate textele au sens, atunci faptul în sine al abaterii de la o normă nu poate fi, evident, purtător al sensului” [11, p. 80]. Preluând apoi un exemplu dintr-un studiu al lui Roman Jakobson,

în care era vorba despre un actor care are de rostuit scurtul anunț rusesc *sevodnea vecern* („astă seară”) în patruzeci de moduri diferite, Eugeniu Coșeriu continuă astfel: „Aceste realizări diferite ale unui text dat în prealabil și modurile diferite de înțelegere corespunzătoare fiecăreia pot fi cu greu reduse la o abatere de la realizarea „normală” a acestei fraze. În mod evident, ceea ce, de fapt, este funcțional în acest caz nu este în general faptul abaterii de la ceea ce este uzual, ci, dacă dorim, modalitatea specifică a fiecărei dintre aceste „abateri” își are propria funcție; elementul funcțional nu poate deci consta în distanța care separă diferitele realizări ale propoziției de cele „obișnuite”. În ceea ce privește funcția textuală (nu norma statistică), uzul ar putea fi înțeles la fel de bine atât ca „deviere de la deviere”, cât și invers” [Ibidem, pp. 80-81].

Unii cercetători înțeleg prin *normă* limba literară, ceea ce – mai ales în cazul stilului unui scriitor – ar fi absurd, întrucât stilul său (individual) respectă, obligatoriu, cerințele *limbii literare*, subsumându-se acesteia. Alții cred că *stilul individual* ar fi o abatere de la limbajul standard, pe care îl consideră o subvariantă a limbii literare, ceea ce, iarăși, este inexact, întrucât limba literară nu are variante. Păreră noastră este aceea conform căreia – dacă vrem să acceptăm definirea stilului ca pe o *abatere* – această abatere trebuie înțeleasă ca o raportare la *limbajul standard*, în funcție de care se individualizează și se definesc nu numai toate variantele limbii (comună, națională, populară, literară, teritorială și socială), ci și toate stilurile, fie ele funcționale sau individuale. Se impun aici câteva disocieri conceptuale și precizări terminologice. O primă delimitare ar fi aceea între *limbaj*, care este mijlocul de comunicare prin viu grai specific tuturor ființelor umane, și *limbă*, care este limbajul propriu unei anumite comunități lingvistice (în acest sens, vorbim despre „limba română”, „limba rusă”, „limba engleză” etc. Limba poate fi definită, deci, ca fiind un ansamblu de mijloace fonetice, lexicale și gramaticale, organizate în sisteme, care servește ca instrument de comunicare între membrii unei comunități lingvistice. Prin *comunitate lingvistică* înțelegem totalitatea vorbitorilor care utilizează ca principal mijloc de comunicare aceeași limbă (limba lor maternă), indiferent de spațiul geografic (de țară) unde locuiesc.

O altă disociere ar fi aceea între *limbă* și *vorbire*, aceasta din urmă nefiind altceva decât actualizarea limbii, utilizarea limbii în actele concrete de comunicare. Mai exact spus, în timp ce limba reprezintă limbajul aplicat la o colectivitate anume, vorbirea reprezintă limbajul aplicat unui individ, limbajul utilizat, deci, de o singură persoană. Așadar, în timp ce limba este un fenomen supraindividual, deci obiectiv, vorbirea este un fenomen individual, deci subiectiv.

Trecând peste definirea celorlalte variante ale limbii (comună, națională, populară, teritorială, socială), precum și peste definirea unor *registre ale limbii*, sau *registre stilistice* (arhaic,

neologic, regional, argotic, colocvial etc.), ne vom opri asupra *limbii literare*, care este aspectul elaborat și cel mai îngrijit al unei limbi naționale, folosit în scris și în vorbirea intelectualilor autohtoni instruiți/ cultivați.

Pe lângă caracterul ei director, limba literară se caracterizează prin: caracter normat; caracter unitar și stabil; existența întregului registru funcțional. Rezultă de aici că limba literară nu trebuie confundată cu limbajul literaturii beletristice (stilul artistic) și nici cu *limbajul standard* (sau limba standard). Deși unii cercetători îl consideră ca fiind o subvariantă a limbii literare, noi credem că, în realitate, *limbajul standard* servește drept model neutru cu care sunt comparate eșantioanele lingvistice cu trăsături locale, afective, expresive, funcționale etc. Altfel spus, limba standard constituie doar o abstracție, o aproximare, un etalon la care se raportează limbajele specializate. De aceea putem spune că limbajul standard include toate acele fapte de limbă ce pot fi întâlnite în texte aparținând tuturor stilurilor (atât individuale, cât și funcționale), formând, am spune, un fond stilistic neutru. În sfârșit, el ar putea fi definit și ca fiind o medie abstractă a limbajului corect. Limbajul standard poate fi asemănat cu meridianul zero (linia imaginată care împarte Pământul în două), sau cu ceea ce se cheamă „centru” în cazul orientărilor politice (linia mediană imaginată, la care se raportează partidele „de stânga” și „de dreapta”). Așa încât, după cum nu este corect să se spună despre un partid că este „de centru” (ceea ce e, de fapt, o manipulare electorală), tot la fel de greșit este să se solicite unor elevi ori studenți să identifice, într-un text, trăsături ale limbajului standard.

Așadar, întrucât literatura beletristică este, în primul rând, o problemă de limbaj, studiul ei este revendicat cu mijloacele de investigare ale lingvisticii. Categoriile retorice de *elocutiv*, denumite tradițional *figuri*, sunt înțelese în lingvistica poetică (întemeiată de Roman Jakobson), ca *forme cu conținut poetic*. Modul lor de producere, orientat după criteriul *insolitării* (al *stranietății*), care le generează, prezintă însă interes nu numai pentru lingviști (ceea ce este și firesc), ci și pentru semantica literară, ca ramură a semiologiei, orientare de larg spectru în gândirea teoretică contemporană, ce studiază, în special, faptele de cultură, ca sisteme de semnificare și procese de comunicare. Indiferent însă de motivația conceptuală a diverselor preocupări în cercetarea stilului, precum și a metodologiei pe care fiecare disciplină o propune, problemele stilului rămân aceleași. Ceea ce ne interesează pe noi aici sunt, mai ales, zonele de interferență ale acestor discipline, unde putem identifica procedee artistice și figuri de stil proprii creației lirice a lui Nicolae Dabija.

În consecință, considerând cercetarea stilului ca fiind o parte a teoriei literaturii care se ocupă cu limbajul poetic, ne propunem, în prezenta lucrare, să adoptăm criteriul lingvistic pentru a justifica *funcția poetică de comunicare prin limbaj*, orientată în scopuri estetice, în creația lirică

a lui Nicolae Dabija. Ne interesează, deci, în cele ce urmează, *stilul individual* al poetului, elaborat în scopuri estetice, manifestat în creații originale orientate către mesaj. În același timp însă, nu putem eluda *criteriul semiotic* al producerii de sens, întrucât unul dintre obiectivele prezentului capitol este și acela de a evidenția modalitățile de individualizare stilistică în lirica dabijiană, sau, mai bine zis, de relevare a particularităților care definesc personalitatea artistică a poetului.

Capitolul 4 - intitulat *Poezia sentimentului patriotic* – investighează creațiile lirice ale lui Nicolae Dabija având ca temă renașterea națională a românilor basarabeni. Într-un prim subcapitol am încercat să definim conceptul de *identitate națională*, precizând faptul că identitarul românesc cunoaște o serie de particularități care îl individualizează în context european, întrucât istoria noastră a fost, de fapt, o luptă pentru identitate. Privite de la statura ceasului de-acum, acțiunile intelectualilor patrioți români din Basarabia, care – de prin 1989 înapoi – militează pentru afirmarea identității naționale și pentru renașterea românismului în spațiul pruto-nistean ne apar în altă lumină. În acest context, scrierile lui Nicolae Dabija având ca temă patriotismul și identitatea națională – atât cele publicistice, eseistice, științifice ori beletristice – capătă o deosebită însemnătate și actualitate. Fiindcă Nicolae Dabija – personalitate complexă, proteică și polivalentă, autor a peste optzeci de volume de poezie, proză, eseuri, publicistică, manuale și auxiliare didactice etc. – a fost nu doar un exponent de frunte al culturii și literaturii noastre, ci și un militant ca nimeni altul pe baricadele românismului. Naționalist ardent – dar și gazetar, prozator și, mai ales, poet de talent – Nicolae Dabija a fost și un neîntrecut orator. Despre holocaustul împotriva românilor, precum și despre necesitatea reunirii celor două state românești, cărturarul patriot putea vorbi ceasuri întregi, cu mult patos, dar coerent și convingător. Așa s-a întâmplat, de pildă, în august 2018, la Roman, când și-a lansat un volum de eseuri pe această temă – *Contra amneziei* – în prezența scriitorilor din județele Moldovei rămase, după 1812, în Moldova din dreapta Prutului.

Țara și poporul, istoria și limba maternă, lumea satului, folclorul și credința ortodoxă constituie tot atâtea teme majore ale operei lui Nicolae Dabija, fie că este vorba de poezie, proză, eseuri, publicistică ori de lucrări de popularizare a istoriei neamului. Pentru Nicolae Dabija, afirmarea specificului național al românilor basarabeni a constituit, în permanență, o problemă prioritară. Prin creațiile sale poetice mai cu seamă, Nicolae Dabija și-a propus un dublu obiectiv: pe de o parte, acela de a face cunoscută spiritualitatea unui popor cu o vechime remarcabilă și cu un profil bine conturat, care îi dau dreptul să lupte pentru înfăptuirea idealurilor sale culturale, sociale și politice, iar pe de altă parte – să creeze versuri admirabile, izbutite sub raport artistic. Fiindcă o caracteristică importantă a creației poetice a lui Nicolae Dabija o reprezintă tocmai preocuparea sa pentru ceea ce se cheamă realizarea artistică, pentru formă (nu doar pentru fond/

conținut), pentru eufonie și muzicalitatea versurilor, pentru elementele de prozodie (strofă, măsură, ritm, rimă), pentru procedee artistice și figuri de stil, într-un cuvânt – pentru stil.

Capitolul 5 are ca temă *Poezia sentimentului religios*, fiind divizat în subcapitolele: *Inspirația din mitologia națională și Ideea de Providență în creația poetică a lui Nicolae Dabija*. Am adoptat această clasificare întrucât ea coincide celor două etape din creația poetică a lui Nicolae Dabija. În volumele sale de versuri din prima etapă, cea din perioada sovietică, nu există decât poezii inspirate din mitologie. Piese lirice cu tematică sacră propriu-zisă, inspirate din religia creștină, întâlnim – din motive bine cunoscute – abia în volumele de după 1991, începând cu cel intitulat *Aripă sub cămașă*. Inspirația din mitologie constituie o caracteristică a activității scriitoricești a lui Nicolae Dabija în deceniile anterioare anului 1990, când în Moldova sovietizată poezia religioasă n-a avut nicio șansă de manifestare, întrucât acolo persecutarea credinței și a religiei, în general, a fost cu mult mai înverșunată decât în România. În aceste condiții, Nicolae Dabija, ca și alți colegi din generația de creație, se refugiază în trecut, în mitologie. Ilustrativ în sensul acestor preocupări, dar și realizări, ale lui Nicolae Dabija este, înainte de toate, volumul de eseuri *Pe urmele lui Orfeu* (1983), în care a presărat și câteva poeme „la temă”, dacă se poate spune așa.

Un alt paragraf, din acest subcapitol consacrat inspirației din mitologia națională, are ca temă *mitizarea unor personalități din istoria și cultura națională*. Din această categorie tematică distinctă a liricii lui Nicolae Dabija face parte poemul *Cronicarii*, de pildă, dar și altele consacrate evocării lui Ștefan cel Mare, Eminescu, Creangă, Alexei Mateevici, Cantemir ș.a.

În sfârșit, într-o ultimă secvență a acestui subcapitol, ne-am referit la *substratul mitologic românesc*, precizând că eroii emblematici ai mitologiei naționale devin metafore obsedante ale poemelor lui Nicolae Dabija din prima etapă de creație, în condițiile unei Moldove sovietizate.

În cadrul capitolului *Poezia sentimentului religios*, cel de al doilea subcapitol se intitulează *Ideea de Providență în lirica lui Nicolae Dabija*.

Ideea de Providență – sau, altfel spus – de Divinitate, de Dumnezeu – reprezintă una dintre temele majore ale poeziei lui Nicolae Dabija. Alături de creațiile lirice având ca temă condiția poetului și a poeziei, de cele care transfigurează liric sentimentul iubirii sau de cele militând pentru renașterea românismului în Basarabia, cele cu mesaj religios ocupă un loc privilegiat în ansamblul operei poetului.

Un alt merit incontestabil al lui Nicolae Dabija este acela de a fi redescoperit – în creațiile sale lirice având ca temă ideea de Providență – sensurile filosofice și profunzimea creației în centrul căreia se află omul în dialog cu Dumnezeu, muritorul în conversație cu Divinitatea. Demn de menționat este și faptul că poezia sa atinge acum altitudini considerabile, deopotrivă în conținut

și în formă, valoarea artistică fiind un element *sine qua non* al unor creații de acest fel. În cele mai multe cazuri, Nicolae Dabija se vedește a fi, în creațiile sale poetice, adeptul unei prozodii aflate în descendența clasicismului eminescian, al formelor fidele unei maniere de creație tradiționaliste.

Capitolul 6 al tezei noastre poartă titlul *Poezia sentimentului erotic. Transfigurarea lirică a iubirii*. După un prim subcapitol cu caracter prolegomenic, urmează alte trei consacrate următoarele aspecte: *Semantica iubirii în „Ochiul al treilea”*; *Actori erotici pe scena cuplului. Vârstele iubirii și Categoriile estetice ale iubirii: de la grotesc, la sublim și tragic*. În secvența introductivă am încercat să precizăm sfera noțională a unor termeni, precum și să delimităm, conceptual, unele aspecte pe care le incumbă retorica erosului în creația poetică a lui Nicolae Dabija. Temă recurentă în literatura universală, iubirea n-avea cum să lipsească dintr-o creație poetică de anvergura ideatică și de bogăția imagistică precum cea aparținând lui Nicolae Dabija.

Alături de condiția poetului și a poeziei, de poezia sentimentului patriotic și de lirica de inspirație sacră, transfigurarea lirică a iubirii reprezintă, fără îndoială, o altă principală temă a creației poetice dabijiene, autorul *Psalmilor de dragoste* fiind considerat unul dintre cei mai de seamă poeți ai iubirii din literatura română. Sentiment complex, manifestat prin afecțiune puternică, dragostea reprezintă una dintre cele mai vechi teme întâlnite, în general, în manifestările artistice ale omenirii și, în special, în cele cu conținut literar. Era firesc, deci, ca iubirea – temă recurentă în de anvergura ideatică și de bogăția imagistică precum cea aparținând lui Nicolae Dabija. Din păcate însă, ca și în cazul celorlalte categorii tematice asupra cărora am referit aici anterior (poate cu excepția inspirației din mitologie), nici creațiile poetice cu mesaj erotic ale lui Nicolae Dabija n-au inspirat deocamdată vreun critic care să ne ofere, la temă, un studiu aparte.

Încercând să evităm – ca și în cazul celorlalte teme ale liricii dabijiene – a repeta ceea ce am spus în cuprinsul lucrării, vom adăuga aici doar faptul că ne-am străduit să oferim, în capitolul consacrat temei, o viziune diacronică asupra evoluției sentimentului erotic (de la vârsta adolescenței la cea a senectuții), ilustrându-ne aserțiunile cu versuri din cele mai izbutite poezii de dragoste ale autorului. În poemele lui Nicolae Dabija – ca și în cazul creațiilor altor celebri poeți ai iubirii – sentimentul erotic este trăit cu acuitate încă de la o vârstă fragedă. Ca și în cazul poeziilor lui Nicolae Labiș, de pildă, poemele de început ale lui Nicolae Dabija sunt străbătute de fiorul iubirii, sentiment exprimat cu multă pudoare. Elocventă, în această privință, este piesa intitulată *Elegie naivă de tot*, menită parcă să confirme zicerea conform căreia „prima dragoste nu se uită niciodată”: „Cât de mult te-am iubit/într-o școală, -n ogradă cu romaniță, în clasa a noua „a”/ pe când erai școlăriță. // Și-atâtea flori în bancă ți-am pus,/ intrând dis-de-dimineată în clasă;/ pe-atunci eu eram ce naiv / și tu erai ce frumoasă! // Tu ai făcut despre mine / să se spună mirat, fericit:/ „Priviți-l! Uitați-vă,/ băiatul acesta e-ndrăgostit...” Ca și la Nicolae Labiș – a cărui operă

poetică a fost cunoscută de Dabija poate într-o măsură mai mare decât în cazul contemporanilor săi – poezia de dragoste a acestuia din urmă e caracterizată printr-o mare pudoare, sentimentul erotic fiind comunicat, de regulă, cu multă discreție și delicatețe. Ca și în *Primele iubiri* ale lui Labiș, simbolistica primelor iubiri ale lui Dabija cunoaște, de regulă, trei învelișuri lirice: social, erotic și naturist, făcând astfel posibile mai multe soluții de interpretare. Acesta este și cazul înfățișat în *Elegie naivă de tot* care – având o structură epică, dominată fiind adică de eposul popular – narează o „amintire din copilărie”, o primă dragoste neîmpărtășită, numai de el știută, dar sugerată în versuri de o fină eufonie: „Sâmbăta, plecăm acasă –/ într-un sat de pădure: -n ogrăzi/ cresc ierburi sălbatice, vulpi/ se strecoară-n amiază pe străzi. // Să te iau de mână, visam, / pe cărări sub iarbă pitite,/ unde lumina pictează jderi/ și frunzele par nesfârșite. // Să ne pierdem în codrul / fără-nceput, fără sfârșit –/ rătăciți să umblăm zile-n șir.../ Ce e mult de când te-am iubit!” Abordând tematica erotică în epoca debutului său editorial, Nicolae Dabija reprezenta, din acest punct de vedere, o excepție. Așa se explică, poate, pudoarea excesivă manifestată în lirica sa de dragoste. Poetul nu vrea să lovească acest sentiment pur și esențial nici măcar cu floarea unei imagini: „Nesărutată iubită,/ cu părul de iarbă și ochii de fum, –/ te-aș mai putea iubi oare astăzi,/ cu sufletul meu de acum?!// Dar de frunzele vechi, și de luna –/ galben fum peste șes –/ de salcâmi aceia, adu-ți aminte,/ dacă citești acum acest vers”. Din punctul de vedere al realizării artistice, *Elegie naivă de tot* este – grație tehnicii poetice și unui simț remarcabil al limbii, de o voită simplitate și naturalețe – o veritabilă bijuterie poetică. Versurile concentrate vădesc o deplină concordanță între fondul de idei și forma artistică, ceea ce face ca poemul să nu se întindă mai mult decât este nevoie.

Circumscrișă aceleiași teme a *primelor iubiri* este și *Dragostea dintâi* din volumul *Aripă sub cămașă* (1989), volum care conține – deloc întâmplător, dacă avem în vedere vârsta biologică a autorului – cele mai numeroase poeme cu mesaj erotic din întreaga creație poetică a lui Nicolae Dabija. Conotația hortativă a refrenului *rămâi, rămâi*, ca și delicata eufonie a versurilor, amintesc de muzicalitatea romanțelor eminesciene: „Rămâi, rămâi,/ de-a pururi dragostea dintâi. / În gând, în vis, în amintire –/ rămâi, întâia mea iubire. // Când pomii sângerează, pe deal,/ când luna trece pe sub val, / și brazii toți se fac tămâi, / rămâi, iubirea mea, rămâi”. În același timp însă, grație caracterului ei idilic ori galant și prețios, care exprimă sentimente delicate sau complimente adresate unei femei, *Dragostea dintâi* corespunde, ca specie lirică, definiției madrigalului. Poate e locul să amintim că însuși Mihai Cimpoi – cel mai ilustru exponent al criticii literare basarabene din toate timpurile – remarca, încă în 1980, în textul-escortă de pe coperta IV a volumului *Apă neînceptută*, că Nicolae Dabija „cultivă un soi modern de madrigaluri”. Aserțiunea referitoare la caracterul modern al respectivului poem poate fi susținută atât prin refrenul „rămâi”, repetat în

ultimul vers al fiecărei strofe, cât și prin plasarea anaforică a adverbului *când* la început de strofă și, mai ales, prin rima rară *îi/ rămâi* din finalul poemului: „Când pomului, în primăvară,/ prea multă floare i-i povară/ și-amurgul pare un lămâi –/ rămâi, rămâi... // Când se trezește-n mine-un cânt,/ dar să-l rostesc mă înspăimânt/ când piatra și mai mută îi –/ rămâi!”

În sfârșit, în alte creații din același volum, poetul plăsmuiește imagini pe cât de unice în ceea ce privește noutatea și potențialul lor estetic, tot pe atât de memorabile în ceea ce privește originalitatea și frumusețea lor. În *Ca și cum*, de pildă, sentimentul erotic atinge maximum de intensitate emoțională și de profunzime, lirismul fiind potențat prin utilizarea sintagmei din titlu în poziție anaforică, dar și de anacruză menită să distrugă monotonia și să îmbogățească ritmic versul: „Ca și cum ai deschide geamul cu respirarea. / Ca și cum rugul ar plânge cu fum/ și ramul cu floarea./ Ca și cum. // Ca și cum ar ninge cu fluturi / peste ruguri și-acestea s-ar stinge, /Ca și cum n-ai putea să te bucuri/ decât atunci când ai plânge”. Utilizarea frecventă a oximoronului ne îndreptățește să afirmăm că poezia respectivă este ilustrativă și pentru ceea ce s-ar putea numi *metafora paradoxală* – frecvent întâlnită în creația poetică dabijiană. „Paradoxul, inclusiv metafora paradoxală – spunea Mihail Dolgan referitor la această modalitate artistică modernă –, îl întoarce pe creator la deosebirile primare, îi permite liricului să intuiască analogii și aluzii chiar și acolo unde acestea par a lipsi sau nu pot fi imaginate”. Cel mai potrivit exemplu în această privință este tot poezia *Ca și cum*, pe care și Mihail Dolgan o reproduce integral: „Ca și cum steaua ce-abia se mai ține/ ar evapora marea în care-ar cădea,/ Ca și cum ți-ar fi dor de mine/ abia după ce m-ai uita. // Ca și cum cele bucoavne ar fi/ pline cu triste gângăanii,/ și pe cer, ca și cum, ai citi/ urme de reni și de sănii. // Ca și cum zărilor, toate, ar foșni / și ploaia s-ar umple cu fum./ Ca și cum m-ai iubi,/ ca și cum te-aș iubi./ Ca și cum, ca și cum...”

Un tulburător poem despre dragoste și moarte – construit, de data aceasta, în manieră tradițională – este *Doină*, care transpune, în formă populară, finalul baladei *Miorița*: „Frunză palidă și verde/ Frunză de pelin/ Mor și nimeni nu mă crede. // Stelele de peste nor/ Frunză de pelin/ Numai ele plânge-m-or.// Numai nucul greu de rod/ Frunză de pelin/ C-am murit tânăr de tot. // Numai iarba, numai munții –/ Frunză de pelin/ C-am murit în ziua nunții. // Când nuntașii și mireasa / Frunză de pelin/ O cinstesc pe cea cu coasa. // Oaspe-o cred, nainte iese-i / Frunză de pelin / Și-o așează-n capul mesei. // Frunzuliță de smicea / Frunză de pelin/ Numai ea boci-mă-va”...

Gama diversă a trăirilor erotice exprimate în lirica de dragoste a lui Nicolae Dabija ar face posibilă – fără exagerare – întocmirea unui veritabil *erotikon*, al unui tratat de erotologie. Fiindcă ceea ce-l singularizează pe poetul basarabean între congeneri este faptul că el nu s-a mărginit – asemeni celor mai mulți dintre aceștia – să transfigureze liric doar starea de indicibilă beatitudine

și de extaz prilejuită de iubire, ci a cutezat să ne arate și reversul medaliei, când, spre toamna vieții, dragostea începe să apună, lăsând locul, din păcate, unor afecte aflate la antipodul celor din „primăvara amorului”, numite *erotomahii*. Altfel spus, în creația poetică a lui Nicolae Dabija sentimentul erotic poate fi urmărit diacronic, în evoluția sa de la „iubirea naivă de tot”, din copilărie și preadolescență, până la iubirea-pasiune ajunsă la cote de maximă intensitate. După care, într-o dialectică firească, sentimentul erotic se înscrie pe o pantă descendentă, năzuind spre cota zero. În scenariul cuplului survin acum inerente *erotomahii*, mergând de la indiferență și răceală, la distanțare și însingurare, până la respingere și despărțire, nelipsite fiind chiar unele adieri thanatice, ca în *De dragoste*: „Draga mea, iubito, floare-ngândurată –/ a mea totdeauna, și-a mea niciodată./ Oare și atuncea, după ce-o să mor,/ tot așa de tine o să-mi fie dor?!” Remarcând această schimbare de registru în materie de erotică, la Nicolae Dabija, criticul ieșean Constantin Ciopraga era de părere că poetul evoluează în prelungirea cântului eminescian, nu însă în latura aprinsă a acestuia, ci înaintând pe suavități, sacralizând și spiritualizând în căutarea sublimului.

Ca și la Eminescu, în multe dintre poeziile de dragoste ale lui Nicolae Dabija, voluptatea se asociază cu durerea, încât binele și răul, dragostea și ura fac parte dintre expresiile dabijiene cele mai tipice din lirica sa cu mesaj erotic, ca în *Sipica*, de pildă, construită, de la un capăt la altul, pe paradox, oximoron, polisindeton și metafore paradoxale.

„Veritabile bijuterii lirice” – conform calificativului acordat de universitarul Ciopraga – poeziile cu mesaj erotic ale lui Nicolae Dabija „frapază nu numai prin revitalizarea ideii de dor, dar în special prin dezinvoltura modernă cu care se desenează o stare nepământească” [7, p. 11]. Este vorba, firește, de starea de dragoste, de sentimentul erotic definit de autor, în poemul intitulat chiar *Stare*, în doar șase versuri, fiecăruia succedându-i un rând din puncte de suspensie: „Ce dureros de dor îmi e de tine!/ Văd ziua care pleacă și noaptea care vine/ Simt cerul cum se-așează, sinucigaș –, pe șine // Durerea ta cum face, și ea, parte din mine/ Ca lanul de semințe, ca fructul din stamine/ Ce dureros de dor îmi e de tine!” După cum se vede, versul clasic nu mortifică aici sentimentele, întrucât e știut că, de la poezii medievali până la Ion Barbu, de pildă, doar rigoarea formei a deosebit erosul uman de țipătul simplu al celorlalte mamifere trăind aceeași stare. Spațiile dintre rânduri din *Stare* – precum și cele dintre cuvinte sau evidențierea grafică a refrenelor, din alte piese lirice dabijiene – sunt, de fapt, suprimări pentru tăceri și reticențe, pentru stimularea imaginației ori pentru sugerarea/ semnalarea unor afectivități inexprimabile. În sfârșit, e de observat că, în poeziile lui Dabija, golurile au dimensiunile silabice necesare, unele respectând chiar exigențele prozodice... „Poezie de șoapte și rememorări care s-ar vrea citită sau rostită în acompaniament de harpe și flaute, în lumini catifelate, scăzute” – după cum o caracterizează Constantin Ciopraga – lirica erotică a lui Nicolae Dabija „iriază din confesiunile de iubire ale

romanticului însingurat, de o constantă gingășie a sentimentelor [...], iubirea fiind un ocean ale cărui adâncuri sperie, abis în care te poți îneca, un instrument de inițiere în ceva niciodată palpabil” [*Ibidem*, p. 11].

Să ne amintim că un alt universitar ieșean, Garabet Ibrăileanu, se întreba – cu vreo șase decenii înainte de menționata caracterizare a liricii dabijiene de către C. Ciopraga – dacă, la noi, se va mai putea scrie poezie de dragoste după Eminescu. Nu doar că s-a putut scrie, dar mulți au făcut-o cu rezultate cel puțin meritorii. Unul dintre aceștia este, fără îndoială, Nicolae Dabija, a cărui lirică erotică reprezintă partea cea mai importantă, ca întindere, dar și cea mai valoroasă ca realizare artistică din întreaga sa creație poetică.

Poet de talent, original și profund, capabil să transfigureze liric o multitudine de simțăminte erotice, Nicolae Dabija face din starea erotică o stare lirică nu doar de jubilație și frenezie vitalistă, ci una complexă, încărcată de sensuri metafizice, ceea ce îl plasează, în literatura română, printre cei mai de seamă poeți ai iubirii.

O secvență intitulată *Concluzii* încheie fiecare dintre cele șase capitole.

Însă, dacă ar fi să formulăm câteva considerații generale doar asupra celor patru capitole consacrate temelor fundamentale ale liricii lui Nicolae Dabija, ar trebui să observăm, mai întâi, că procedeele artistice semnalate în poeziile discutate confirmă atât diversitatea registrului imagistic, cât și suflul modern al creației sale poetice. Căutările sale fructuoase în direcția înnoirii imaginarului poetic, prin experimentarea unor mijloace de expresie inedite, capabile să sugereze nuanțe latente cu totul imprevizibile, conduc cititorul spre înțelegerea adâncă a unor adevăruri de o surprinzătoare actualitate și complexitate.

Virtuțile creației poetice a lui Nicolae Dabija – deopotrivă la nivelul conținutului, cât și al formei – ne înfățișează un poet modern, utilizând un larg diapazon metric, variate forme prozodice, dar și o tectonică ingenioasă, într-o diversitate de compoziții strofice. Asemeni unora dintre iluștrii săi predecesori într-ale versificației, Nicolae Dabija s-a încercat, cu bune rezultate, în crearea unor specii diverse, atât din categoria liricii culte (elegia, meditația, imnul, oda etc.), cât și din categoria celei folclorice (doina, legenda, balada, bocetul) ori a celei religioase (psalmul, rugăciunea, priceasna, litania). Artizan desăvârșit al versului, Nicolae Dabija a experimentat – cum am văzut – și tectonica poeziei caligramatice, ca în poeme precum, *Clepsidra*, *Eminescu* ș.a. A realizat, de asemenea, câteva piese din categoria celor cu formă fixă, cum ar fi sonetul, madrigalul, libelul și haiku-ul.

În concluzie, se poate afirma că Nicolae Dabija a fost preocupat, în poeziile sale, nu doar de conținutul ideatic, de mesajul acestora, ci și de realizarea artistică, de formă, care presupune – între altele – nu doar structurile compoziționale, ci și elementele de tehnică a versificației, eufonia

și chiar muzicalitatea versurilor. Poet modern prin conținutul poemelor și expresia lor artistică, Nicolae Dabija a utilizat o gamă largă de procedee artistice și de figuri de stil, a căror prezență a fost semnalată în poeziile analizate în teză cu prilejul prezentării celor patru teme fundamentale.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Exponent de frunte al culturii și literaturii române contemporane, militant ca nimeni altul pe baricadele românismului, Nicolae Dabija a fost – prin cantitatea cât și prin calitatea producției sale lirice – un mare poet, dublat de un patriot pe măsură, așa cum îi stă bine unui creator de valori autentice, în buna tradiție a culturii române, care – cum spunea Iorga – „este o cultură militantă”. Situarea creației poetice a lui Nicolae Dabija în ansamblul literaturii române contemporane presupune, între altele, realizarea unei minuțioase investigații pentru a-i cerceta stilul și a-i demonstra, axiologic, proeminența. O primă etapă în această acțiune de *cercetare a stilului* (conform unei formule utilizate cândva de remarcabilul estetician care a fost Tudor Vianu) este – după părerea noastră – relevarea consonanței depline, indeniabile, între conținutul ideatic și expresia artistică („concomitența fond-formă”, cum îi spunea Vianu) existente în cazul poeziilor lui Nicolae Dabija.

1. Evidențierea acestei relații armonioase între *semnificat* și *semnificant*, a unei *consonanțe indelebile între fond și formă* în cazul poemelor dabijiene a constituit, de fapt, cel dintâi dintre obiectivele preconizate în *Introducere*, la care ne vom referi în cele ce urmează – pentru a preciza în ce fel au fost îndeplinite – respectând aceeași ordine a numerotării. Inutil a mai spune, credem, că realizarea acestui obiectiv major a fost urmărită, cu consecvența necesară, atât în capitolele 2, 4, 5, și 6 destinate, prioritar, problemelor de fond, cât și în capitolul 3 în care s-au cercetat și unele aspecte ale formei, ale stilului poetic dabijian.

2. Un alt obiectiv viza abordarea critică a unor aspecte teoretice privind concomitența fond-formă în opera literară, precum și efectuarea unor delimitări conceptuale și precizări terminologice. Intitulat *Conținut și formă în opera literară*, capitolul respectiv este alcătuit din patru subcapitole, fiecare dintre ele fiind destinat elucidării unor aspecte distincte. Astfel, în subcapitolele 1 și 2 ne-am referit, între altele, la înțelesul unor noțiuni și concepte precum cele de *artă a cuvântului*, *știință a literaturii*, *literalitate* și *literaritate*, *fond și formă în opera literară*, *genul liric*, *conceptul modern de poeticitate*, *canonul estetic și forma operei literare* etc. De altfel, pe parcursul întregii teze, argumentând existența unei consonanțe indelebile între conținut și formă în cazul creațiilor poetice ale lui Nicolae Dabija, am pledat, subliminal, pentru *canonul estetic*, al cărui rost este și

acela de a împiedica dezestetizarea producției literare și de a stopa, în acest fel, haosul axiologic și entropia crescândă de pe piața literară.

3. Tot aici, în cadrul unui alt subcapitol, am evidențiat rolul și locul de prim rang al ideilor formalistilor ruși, cei dintâi care au translat lingvistica spre literatură, punând bazele poeziei moderne, stilisticii literare și doctrinei structuraliste. De altfel – dat fiind rolul lor esențial, determinant uneori, în evoluția disciplinelor mai sus menționate, care interesează tema lucrării noastre – ne-am referit la opiniile formalistilor ruși pe tot parcursul tezei. *Școala formală rusă* a fost – cum bine se știe – singura școală de estetică literară constituită în baza unor criterii riguroase.

4. Începând cu cel de al doilea capitol – intitulat *Etapale evoluției lirice. Dialectica receptării* – pătrundem propriu-zis în problematica de fond a tezei care își propune să investigheze creația poetică a lui Nicolae Dabija. Sesizarea existenței celor două etape distincte, precum și delimitarea lor cronologică, reprezintă o noutate în exegeza dabijiană. Coincidente perioadelor care s-au succedat în istoria Basarabiei de după 1975, fiecare dintre cele două are durata unui sfert de veac: de la debutul editorial al poetului până la apariția celui din urmă volum al său scris în alfabet chirilic (*Aripă sub cămașă*, Chișinău, 1989), și de la editarea primului volum în alfabet latin (*Aripă sub cămașă*, Iași, 1991) până la antologia *Reparatorul de vise* din 2016. Altfel spus – volumele de versuri din prima etapă (*Ochiul al treilea – 1975, Zugravul anonim – 1980 și Apă neîncepută – 1985*) aparțin perioadei Moldovei sovietizate, în timp ce toate cele editate după 1991 – sunt din epoca Moldovei suverane.

În cea de a doua etapă, în schimb, Nicolae Dabija s-a aflat în fruntea mișcării pentru renașterea românismului în Basarabia, ceea ce s-a reflectat și în conținutul multora dintre piesele lirice publicate după 1989. Totodată, vor fi prezente, în sumarul volumelor de după 1990, numeroase poeme cu tematică religioasă propriu-zisă, circumscrise preocupării autorului pentru reconstituirea identității naționale.

5. Argumentarea existenței unei consonanțe indelebile a fondului cu forma în cazul creațiilor poetice ale lui Nicolae Dabija nu se putea realiza decât printr-o lectură estetică, focalizată adică atât pe conținutul de idei și sentimente al acestora, cât și pe realizarea lor artistică. Așa încât, un alt obiectiv al tezei l-a constituit *clasificarea creațiilor poetice dabijiene în patru teme fundamentale*, după cum urmează: condiția poetului și a poeziei; poezia sentimentului patriotic; poezia sentimentului religios; poezia sentimentului erotic. Fiecare dintre aceste teme au fost subdivizate în funcție de unele motive literare ori caracteristici formale.

6. Un alt obiectiv major al tezei l-a constituit preocuparea de a comenta – în cadrul fiecăreia dintre cele patru teme fundamentale – cât mai multe dintre creațiile reprezentative, pentru a evidenția consonanța indelebilă între conținut și formă în cazul tuturor acestora. În acest context, au fost

analizate peste o sută de poeme, pentru unele dintre acestea oferindu-se puncte de vedere inedite, originale, cum a fost cazul unora precum *Ploaie tristă*, *Icoană*, *Clepsidra*, *Țara mea de dincolo de Prut*, *Priceasnă (1)*, *Priceasnă (2)*, *Cititor de poeme*, *Baladă* etc.

7. Existența unei concomitențe indeneabile a conținutului cu forma în cazul poemelor lui Nicolae Dabija nu putea fi evidențiată decât prin acordarea unei importanțe aproximativ egale – în economia tezei – celor două componente definitorii ale oricărei creații literare esteticește valabile. Realizarea acestui deziderat s-a împlinit inclusiv prin includerea, în sumarul tezei, a capitolului 3, intitulat *Poetica lui Nicolae Dabija*, fiindcă – după cum se știe – termenul *poetică* desemnează nu doar „artele poetice” (creațiile în care autorul dă glas ideilor și sentimentelor referitoare la condiția poetului și a poeziei), ci și acele aspecte referitoare la tehnică, la tehnologia artei poetice, la stilul său individual. Pentru aceste considerente, am structurat respectivul capitol în trei părți distincte, cea de a doua fiind consacrată evidențierii unor *configurații ale registrului stilistic*, cu accent pe rolul *figurilor prozodice* în configurarea arhitecturii poemelor. Întrucât, în cuprinsul tezei, existau frecvente referiri la *eul poetic*, am considerat necesar să ne ocupăm de acesta tot aici, în subcapitolul 3, intitulat *Sensul ontic al eului poetic*.

Rezultatele investigației ne permit să facem următoarele recomandări:

1. Firește, direcțiile în care s-ar putea îndrepta viitorii cercetători ai personalității și operei lui Nicolae Dabija sunt multiple. Având în vedere, de exemplu, faptul că el este scriitorul român cel mai tradus din ultima jumătate de veac, o cercetare ar putea investiga cantitatea și calitatea traducerilor efectuate, în diverse țări ale lumii, din lirica dabijiană.

2. Exegeza dabijiană se află la început de drum, urmând ca în anii care vin să fie date publicității noi volume având ca temă investigarea operei sale beletristice și publicistice. În cazul poeziilor, de pildă, credem că fiecare dintre cele patru teme formulate în cadrul tezei noastre, ar putea constitui substanța unui volum aparte.

3. O altă recomandare ar putea fi aceea a întocmirii/ editării unui studiu monografic complet, care să ofere potențialilor cititori – și cu deosebire elevilor și studenților – informații cât mai complete asupra biografiei scriitorului, precum și comentarii cât mai exacte și complete asupra poeziei, prozei și publicisticii sale. Credem că există deja elaborate, în clipa de față, absolut toate componentele necesare înălțării unui atare edificiu exegetic.

4. Rezultatele cercetării din prezenta teză ar putea constitui puncte de reper în redactarea capitolului referitor la poezia contemporană într-o eventuală istorie a literaturii române din Republica Moldova.

5. În sfârșit, poate că cercetarea stilului – realizată în capitolul final al tezei de față – ar putea sta la baza unui suport de curs opțional la facultățile de filologie, ciclul I, licență.

BIBLIOGRAFIE

1. BAHTIN, M. M. Metoda formală în știința literaturii. Traducere și cuvânt înainte de Paul Magheru, București, Editura „Univers”, 1992. 234 p. ISBN: 973-34-0143-9.
2. BANTOȘ, Ana. Real și mitic în poezia lui Nicolae Dabija. În: vol. *Literatura română postbelică. Întegrări, valorificări, reconsiderări*, Chișinău, 1998. 140 p. ISBN: 973-593-272-5
3. BURLACU, Alexandru. Poetica lui Nicolae Dabija. În: *Philologia, LV*, nr. 3-4 (267-268), mai-august 2013, pp. 3-12.
4. CIMPOI, Mihai. Generația „Ochiului al treilea” (reabilitarea esteticului). În: *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura „Arc”, 1997.
5. CIMPOI, Mihai. Nicolae Dabija în *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, București – Chișinău, Editura Litera Internațional, 2005. ISBN: 973-675-285-2
6. CIMPOI, Mihai; CODREANU, Theodor. Nicolae Dabija în două oglinzi critice. Târgoviște, Editura „Bibliotheca”, 2022. 269 p. ISBN: 978-606-772-615-2
7. CIOPRAGA, Constantin. Nicolae Dabija – o conștiință vizionar-patetică. (Prefată la:) *Nicolae Dabija, Aripă sub cămașă*, Iași, Editura „Junimea”, 1991, pp. 5-16. ISBN: 973-37-0099-1
8. CODREANU, Theodor. Nicolae Dabija – „Complexul lui Orfeu”. În: *Basarabia sau drama sfâșierii*. Prefată de Mihai Cimpoi. Ediția a doua revăzută și adăugită. Galați, Editura „Scorpion”, 2003. 320 p. ISBN: 973-7939-17-4
9. CODREANU, Theodor. Nicolae Dabija și poetica zborului. În: *Scriitori basarabeni*, București, Editura Academiei Române, 2019. 460 p. ISBN: 978-973-27-3064-5
10. CODREANU, Theodor. Sacrul în poezia basarabeană postbelică. În: *Scriitori basarabeni*, București, Editura Academiei Române, 2019. 460 p. ISBN: 978-973-27-3064-5
11. COȘERIU, Eugeniu. Despre esența limbajului poetic în: *Convorbiri literare*, nr. 4, aprilie 2013
12. DEMENTIEVA, Diana. Critica orientată către cititor. În: *Opera literară ca dialog și relație. Noi modele critice*, Chișinău, Editura „Știința”, 2021. 429 p. ISBN: 9978-9975-85-322-4
13. DOLGAN, Mihail. „Dorurile interzise” ale lui Nicolae Dabija din perspectiva hermeneuticii, în *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*. Chișinău, Editura „Elan Poligraf”, 2007. 658 p. ISBN: 978-9975-66-004-4
14. FONARI, Victoria. De la orfismul vierean la Ana euridicizată a lui Nicolae Dabija. În: *Probleme actuale de lingvistică, in memoriam acad. Nicoleta Corlăteanu. 100 de ani de la naștere*. Chișinău, CEP USM, 2015. 379 p.

15. FONARI, Victoria. Creația lui Nicolae Dabija sub semnul orfic. Cu o prefață de acad. Mihai Cimpoi, Iași, Editura „Princeps Multimedia”, 2022. 136 p. ISBN: 978-606-8510-29-3
16. GRATI, Aliona. Dicționar de teorie literară. 1001 de concepte operaționale și instrumente de analiză a textului literar. Ediția a II-a revizuită și completată, Chișinău, Editura „Arc”, 2018. 542 p. ISBN: 978-9975-0-0160-1
17. ISER, Wolfgang. Actul de lectură. O teorie a efectului estetic. Traducere din limba germană, note și prefață de Romanița Constantinescu, Pitești, Editura ”Paralela 45”, 2006. 467 p. ISBN: 973-697-810-9
18. JAKOBSON, Roman. Ce este poezia? În: *Ce este literatura. Școala formală rusă*, București, Editura „Univers”, 1983. 738 p.
19. MARINO, Adrian. Formalismul. În: *Dicționar de idei literare*, I, București, Editura „Eminescu”, 1973.
20. MAȘEK, V. E. Formaliștii ruși. În: *Dicționar de estetică generală*, București, Editura Politică, 1972.
21. RACHIERU, Adrian Dinu. Nicolae Dabija – neoromantism și militantism. În: *Poeți din Basarabia. Un veac de poezie românească*, București-Chișinău, Editura Academiei Române – Editura „Știința”, 2010. 677 p. ISBN: 978-973-27-1884-1
22. ROTARU, Ion. Nicolae Dabija. În: *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, București, Editura Dacoromână, 2009, pp. 968-970. 1382 p. ISBN: 978-973-7782-42-7
23. RUSU, Liviu. Estetica poeziei lirice, Ediția a III-a, București, Editura pentru Literatură, 1969.
24. SIMION, Eugen. „Poezia e o bucuroasă tristețe”. În: *Prefață la Nicolae Dabija, „Fotograful de fulgere.” Poezii*, București, Editura „Minerva”, 1998, pp. XVII-XVIII. 285 p. ISBN: 973-21-0559-3
25. TÎNIA NOV, I. N. Ritmul ca factor arhitectonic al versului. În: *Ce este literatura? Școala formală rusă*. Antologie și prefață de Mihai Pop, București, Editura „Univers”, 1983. 738 p.
26. TOMAȘEVSKI, Boris. Teoria literaturii. Poetica, București, Editura „Univers”, 1973.
27. USATĂI, Ludmila. Eseu despre tipologia eului liric. Chișinău, Editura „Grafema Libris”, 2008, 175 p. ISBN: 978-9975-52-039-3
28. VIANU, Tudor. Despre stil și artă literară. Cuvânt omagial de acad. Al. Philippide, București, Editura Tineretului, 1965. 246 p.
29. VIERU, Grigore. Prefață [la]: *Nicolae Dabija: Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1997.

**LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI DE DOCTORAT,
*CONSONANȚA INDELEBILĂ FOND-FORMĂ ÎN CREAȚIA POETICĂ A LUI NICOLAE
DABIJA, ALE DLUI CHISCOP LIVIU, DOCTORAND, UNIVERSITATEA DE STAT DIN
MOLDOVA***

1. Cărți de specialitate (recomandate spre editare de senatul/consiliul științific al unei organizații din domeniile cercetării și inovării sau recunoscute în calitate de cărți științifice peste hotare: proces de recenzare, aprobare de către organizații științifice sau publicare de către edituri științifice prestigioase)

1.1. Cărți de specialitate monoautor:

1.1.1 – CHISCOP Liviu. Podul de flori. Consubstanțialitate ideatico-stilistică în creația poetică a lui Nicolae Dabija. Cu o prefață de acad. Theodor Codreanu. Bacău: „Alma Mater”, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, 2022, 328 p. ISBN: 978-606-527-693-2 (https://www.ub.ro/files/Editura_Alma_Mater/C_Stiinte_Umaniste/Chiscop_-_Podul_de_flori_-_Cuprins.pdf)

1.1.2 – CHISCOP Liviu. Poezia lui Nicolae Dabija. Hermeneutica stilului. Prefață de academician Mihai CIMPOI. Iași: Editura „Tipo Moldova”, 2023. 321 p.

2. Articole în reviste științifice

2.2. În reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date):

2.2.1 – CHISCOP LIVIU. Concomitența fond-formă în creația poetică a lui Nicolae Dabija. În Journal of Romanian Literary Studies, Nr. 24, 2021, p. 894-906. ISSN: 2248-3004 B+ (https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/137724)

2.2.2 – CHISCOP LIVIU. Hermeneutica - identitatea unui concept cultural controversat. În Journal of Romanian Literary Studies, Nr. 25, 2021, p. 1220-1226. ISSN: 2248-3004 B+ (https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/137662)

2.2.3 – CHISCOP LIVIU. Condiția poetului și a poeziei în lirica lui Nicolae Dabija. În Journal Of Romanian Literary Studies, Nr. 26, 2021, p. 500-512. ISSN: 2248-3004 B+ (<http://asociatia-alpha.ro/jrls/26-2021-Jrls-i.pdf>)

2.3. În reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei):

2.3.1 – CHISCOP Liviu. Hermeneutica în contextul cercetării epistemologice din sfera disciplinelor umanistice. În Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”, Nr. 4 (134), 2020, p. 62-67. ISSN: 1811-2668 B (https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/108828/gscholar)

2.3.2 – CHISCOP Liviu. O jumătate de veac de poezie. În Intertext (Chișinău), Nr. 1-2, 2020, p. 207-210. ISSN: 1857-3711 B+ (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/207-209_9.pdf)

2.3.3 – CHISCOP Liviu. Nicolae Dabija – „Reparatorul de vise”, Antologie de versuri. În Studii și cercetări științifice. Seria Filologie, Nr. 43, 2020, p. 143-146. ISSN: 2559-3455 B (https://studiisicercetari.ub.ro/wp-content/uploads/2021/02/SCS-43_22.12-2.pdf)

2.3.4 – CHISCOP Liviu. Poetul Nicolae Dabija în conștiința criticii. În Studii și cercetări științifice. Seria Filologie. Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, Nr. 43, 2020, p. 55-71. ISSN: 2559-3455 B (https://studiisicercetari.ub.ro/wp-content/uploads/2021/02/SCS-43_22.12-2.pdf)

2.3.5 CHISCOP Liviu. Nicolae Dabija – „Țara mea de dincolo de Prut”. În Studii și cercetări științifice. Seria Filologie, Bacău, Universitatea „Vasile Alecsandri”, Nr. 44, 2020, p. 102-105. ISSN: 2559-3455 B (https://studiisicercetari.ub.ro/wp-content/uploads/2021/02/SCS-44_4.02.2021_vers-finala-2.pdf)

2.3.6 – CHISCOP Liviu. Retorica identității naționale în poezia lui Nicolae Dabija. În Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe umanistice”, Nr. 10 (40), 1 februarie 2020, Chișinău, CEUSM, p. 92-105. ISSN: 1811-2668 B (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/10.%20p.%2092-105.pdf)

2.3.7 – CHISCOP Liviu. Condiția poetului și a poeziei în lirica lui Nicolae Dabija. În Studii și cercetări științifice. Seria Filologie, Bacău, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, Nr. 46, 2021, p. 161-174. ISSN: 2559-3455 B (https://studiisicercetari.ub.ro/wp-content/uploads/2022/02/SCS-46_BT-CORECTAT_9.02_trimis-la-editura.pdf)

2.3.8 – CHISCOP Liviu. Ideea de Providență în creația poetică a lui Nicolae Dabija. În Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”, Nr. 10 (150), 2021, p. 67-74. ISSN: 1811-2668 B (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/9.%20p.%2067-74.pdf)

2.3.9– CHISCOP Liviu. Sentimentul erotic în lirica lui Nicolae Dabija. În Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”, Nr. 5 (155), 2022, ISSN: 1811-2668 B (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/14.p.87-96.pdf)

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice - În lucrările manifestărilor științifice incluse în alte baze de date acceptate de către ANACEC

3.1. – CHISCOP Liviu. Repere ale reconstrucției identitarului românesc în Basarabia (Secțiunea Științe umanistice: istorie și filozofie). În vol. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 10-11 noiembrie 2020, Chișinău, Universitatea de Stat Moldova, p. 9-15. ISBN: 978-9975-152-48-8 (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/9-15_17.pdf)

- 3.2. – CHISCOP Liviu. Conținut și formă în opera literară. În vol. Colocviul internațional pentru științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu” (CISL) – ediția a XVI-a, 24-25 septembrie 2021, Chișinău, USM, Universitatea Națională din Cernăuți (Ucraina), Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava (România), p. 297-302. ISBN: 978-9975-158-66-4 (<https://www.icr.ro/uploads/files/programcisl.pdf>)
- 3.3. – CHISCOP Liviu. Condiția poetului și a poeziei în lirica lui Nicolae Dabija. În vol. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 10-11 noiembrie 2021 Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, p. 69-72. (https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Stiinte_socioumanistice_07_12.pdf)
- 3.4. – CHISCOP Liviu. Hermeneutica în spațiul spiritual românesc. În vol. Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”: Cahul, Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, vol. VIII, partea 2, 2021, p. 222-228. (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/222-228_6.pdf)
- 3.5. – CHISCOP Liviu. Inspirația din mitologia națională în creația poetică a lui Nicolae Dabija. În vol. Conferința științifică națională a doctoranzilor: „Metodologii contemporane de cercetare și evaluare” – Chișinău, USM, 2021. (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/70-78_16.pdf)
- 3.6. – CHISCOP Liviu. Sentimentul religios în creația poetică a lui Nicolae Dabija. În vol.: „Rigoare științifică și vocație pedagogică”. In memoriam Elena Țau, Chișinău, Universitatea de Stat Moldova, 17 martie 2022. (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/70-78_16.pdf)
- 3.7. – CHISCOP Liviu. Abordări cognitive ale teoriei traducerii în cercetări moderne de traductologie. Colocviul internațional „Traducerea – act creativ: între știință și artă”, in honorem Ludmila ZBANȚ – 14 aprilie 2022, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, p. 246-261. (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/246-261_0.pdf)
- 3.8. – CHISCOP Liviu. Consubstanțialitate ideatico-stilistică în creația poetică a lui Nicolae Dabija. În vol. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”. 10-11 noiembrie 2022, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova. (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/67-71_46.pdf)

ADNOTARE

DATE DE IDENTIFICARE:

CHISCOP LIVIU: *CONSONANȚA INDELEBILĂ FOND-FORMĂ ÎN CREAȚIA POETICĂ A LUI NICOLAE DABIJA*, TEZĂ DE DOCTOR ÎN ȘTIINȚE FILOLOGICE, CHIȘINĂU, 2023.

- **Structura tezei:** introducere, șapte capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 184 de titluri, 3 anexe și 156 de pagini de text de bază (până la *Bibliografie*). Rezultatele obținute sunt publicate în 22 de lucrări științifice.
- **Cuvinte-cheie:** literatură, operă literară, artă a cuvântului, estetică, artă poetică, conținut, formă, consonanță, concomitență, semnificat, semnificant, limbaj artistic, cititor, formalismul rus, insolitare, literaritate, eu empiric, eu poetic.
- **Scopul lucrării:** de a demonstra preeminența creației poetice a lui Nicolae Dabija cu argumente științifice, aparținând esteticii literare, precum și acela de a evidenția contribuția sa la înnoirea poeziei, grație atenției pe care a acordat-o, în lirica sa, atât conținutului cât și realizării artistice.
- **Noutatea și originalitatea științifică** a tezei consistă în faptul că este nu doar cea dintâi lucrare consacrată exclusiv creației poetice a lui Nicolae Dabija, ci și cea dintâi cercetare care realizează o investigație a liricii dabijiene atât din unghiul universului tematic, cât și sub aspectul realizării artistice, al valențelor stilistice.
- **Semnificația teoretică** rezidă, mai întâi, în abordarea critică a unor aspecte teoretice privind concomitența fond-formă în opera literară, precum și efectuarea unor delimitări conceptuale și precizări terminologice. Apoi, pe parcursul tezei, au fost frecvent invocate ori aduse în discuție opinii ale unor lingviști, filosofi ai limbajului, esteticieni și teoreticieni ai literaturii, un loc de frunte revenind, în acest context, formaliştilor ruși în calitatea lor de întemeietori ai stilisticii literare.
- **Valoarea aplicativă.** Fiind o primă cercetare consacrată exclusiv creației poetice a lui Nicolae Dabija, dar și cea dintâi analiză a acesteia efectuată într-o lectură estetică, teza deschide noi perspective de abordare a liricii dabijiene, apte să fixeze locul acesteia în context cultural național și european.
- **Implementarea rezultatelor științifice.** Absolut toate capitolele tezei au fost publicate în periodice literare și de specialitate din Republica Moldova și România, dar și în cuprinsul unor volume deja apărute (precum *Podul de flori. Consubstanțialitate ideatico-stilistică în creația poetică a lui Nicolae Dabija*).

АННОТАЦИЯ

ИДЕНТИФИКАЦИОННЫЕ ДАННЫЕ:

КИСКОП ЛИВИУ: НЕРАЗРЫВНАЯ ВЗАИМОСВЯЗЬ ФОРМЫ И СОДЕРЖАНИЯ В ПОЭТИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ НИКОЛАЕ ДАБИЖИ ДИССЕРТАЦИЯ НА СОИСКАНИЕ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ ДОКТОРА ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАУК, КИШИНЕВ, 2023

- **Структура диссертации:** введение, семь глав, заключение и рекомендации, библиография из 184 наименований, 3 приложения и 156 страниц основного текста (до *Библиографии*). Полученные результаты опубликованы в 22 научных статьях.
- **Ключевые слова:** литература, литературное произведение, искусство слова, эстетика, поэтическое творчество, содержание, форма, взаимосвязь, сопутствование, означаемый, значение, художественный язык, читатель, русский формализм, наглость, литературность, эмпирическое «я», поэтическое «я».
- **Цель работы:** продемонстрировать известность поэтического творчества Николае Дабижи с помощью научных аргументов, относящихся к литературной эстетике, а также отразить его вклад в обновление бессарабской поэзии, благодаря вниманию, которое он уделил этому в своей лирике, как через ее содержание, так и через художественное исполнение
- **Научная новизна и оригинальность** диссертации заключается в том, что она не только является первой работой, посвященной исключительно поэтическому творчеству Николае Дабижи, но и первым исследованием, в котором произведено изучение дабижистской лирики как под углом тематического мира, так и в аспекте художественной реализации и стилистической валентности.
- **Теоретическое значение** заключается, во-первых в критическом рассмотрении некоторых теоретических аспектов, относящихся к соотношению формы и содержания в литературном произведении и осуществлении концептуальных разграничений и терминологических уточнений. Затем, в тексте диссертации были постоянно озвучены или вынесены на обсуждение мнения различных лингвистов, философов языка, эстетов и теоретиков литературы. Первое место в данном контексте занимают русские формалисты как основатели литературной стилистики.
- **Прикладное значение.** Это первое исследование, посвященное исключительно поэтическому творчеству Николае Дабижи, но и первый его анализ с эстетической точки зрения. Диссертация открывает новые перспективы рассмотрения дабижистской лирики, позволяющие установить ее место в национальном и европейском культурном контексте.
- **Внедрение научных результатов.** Абсолютно все главы диссертации были опубликованы в специализированных литературных научных журналах Республики Молдова и Румынии, а также в некоторых недавно вышедших работах (таких, как *Podul de flori. Consubstanțialitate ideatico-stilistică în creația poetică a lui Nicolae Dabija*)

ANNOTATION

IDENTIFICATION DATA:

CHISCOP LIVIU: FUND-FORM INDELIBLE CONSONANCE IN THE POETIC CREATION OF NICOLAE DABIJA DOCTORAL THESIS IN PHILOLOGICAL SCIENCES, CHIȘINĂU, 2023

- **Structure of thesis:** introduction, six chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 184 titles, 3 annexes, 156 basic text pages (up to Bibliography). The obtained results are published in 22 scientific papers.
- **Key-words:** literature, literary work, art of the word, aesthetics, poetic art, content, form, consonance, concomitance, signified, signifier, artistic language, reader, Russian formalism, alienation, literariness, empirical self, poetic self.
- **Purpose of the paper:** to demonstrate the prominence of Nicolae Dabija's poetic creation with scientific arguments, belonging to literary aesthetics, as well as to highlight his contribution to the renewal of Bessarabian poetry from the seventh decade of the last century, due to the attention he paid, in his lyrics, both to content and artistic achievements.
- **The novelty and scientific originality** of the thesis consists in the fact that it is not only the first work devoted exclusively to the poetic creation of Nicolae Dabija, but also the first research that carries out an investigation of Dabija's lyrics both from the angle of the thematic universe and from the aspect of artistic achievement, of stylistic valences.
- **The applied value.** Being a first research devoted exclusively to the poetic creation of Nicolae Dabija, but also the first analysis of it carried out in an aesthetic reading, based on the tools offered by literary stylistics, the thesis opens new perspectives for approaching Dabija's lyric, able to fix its place in national and European cultural context.
- **The theoretical significance** resides, first, in the critical approach of some theoretical aspects regarding the concurrence of substance-form in the literary work, as well as the performance of some conceptual delimitations and terminological clarifications. Then, during the thesis, the opinions of linguists, philosophers of language, aestheticians and literary theorists were frequently invoked or brought into discussion, a leading place going, in this context, to the Russian formalists in their capacity as founders of literary stylistics.
- **The implementation of scientific results.** Absolutely all chapters of the thesis have been published in literary and specialized periodicals from the Republic of Moldova and Romania, but also in some already published volumes (such as *The Bridge with Flowers. Ideatico-stylistic consubstantiality in the poetic creation of Nicolae Dabija*).

CHISCOP LIVIU

CONSONANȚA INDELEBILĂ FOND-FORMĂ

ÎN CREAȚIA PETICĂ A LUI NICOLAE DABIJA

622.01 – LITERATURĂ ROMÂNĂ

Rezumatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar: 11.10.2023 Formatul hârtiei: 60x84 1/16

Hârtie offset. Tipar digital. Tiraj: 30 exemplare

Coli de tipar: 2,76 Comanda nr. 16

Tipărit la Cybernet Graphic Center

Str. Vadu Bistriței 46-48

Bacău, România